

SPOR YAPAN VE YAPMAYAN ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN STRES VE SALDIRGANLIK DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ

INVESTIGATION OF STRESS AND AGGRESSION LEVEL OF HIGH SCHOOL STUDENTS IN TERMS OF SOME VARIABLES

¹Vedat ULUIŞIK, ²Kadir PEPE

¹Burdur USO Anadolu Lisesi

²Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Burdur
vedat151515@gmail.com

ÖZET

Bu araştırmanın amacı ortaöğretim öğrencilerinin stres ve saldırganlık düzeylerini spor yapma durumlarına göre incelemektir. Araştırmaya Burdur il merkezindeki farklı ortaöğretim kurumlarında öğrenci olan toplam 365 öğrenci katılmıştır. Öğrencilerin stres düzeylerinin belirlenmesinde Odabaşı (2006) tarafından geliştirilen ‘‘Çalışma yaşamında stres’’ ölçeği kullanılmıştır. Öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin belirlenmesinde Buss ve Perry (1992) tarafından geliştirilen ‘‘Saldırganlık ölçeği’’ kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen verilerin istatistiksel analizlerinde SPSS 22.0 programı kullanılmıştır. Araştırmanın sonunda öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin spora katılım biçimi ve ilgilendikleri spor türü, göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($p<0.05$). Araştırmaya katılan ortaöğretim öğrencilerinin stres düzeylerinin ilgilendikleri spor türüne göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($p<0.05$). Buna karşılık öğrencilerin stres düzeylerinin spor yapma biçimlerine göre anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir ($p>0.05$). Sonuç olarak ortaöğretim öğrencilerinde spora katılımının ve stres ve saldırganlık oluşumu üzerinde etkili olduğu söylenebilir.

Anahtar kelimeler: Ortaöğretim öğrencileri, spor, stres, saldırganlık

ABSTRACT

The purpose of this study is to examine stress and aggression levels of high school students in sport making situation. Totally 365 students, taking education at different education institution in Burdur city center, participated to study. ‘‘Stress at Working Life’’ scale developed by Odabaşı (2006) was used to identify students’ stress levels. ‘‘Aggression Scale’’ developed by Buss and Perry (1992) was used to identify students’ aggression levels. SPSS 22.0 for Windows program was used in statistical analysis of data obtained from research. In the end of research, it was established that students’ aggression level is represented significant difference as their, participation type of sport and interested sport type ($p<0,05$). It was established that students’ stress level is represented significant difference as their, interested sport type ($p<0,05$). It was found that participation type of sport does not affect students’ stress level ($p>0,05$). As a result, it may be said that participation to sport in high school students have affects on stress and aggression level.

Keywords: High school students, sport, stress, aggression

JEL CODES: L83, I10, I31

GİRİŞ

Son yıllarda gençler arasında görülen saldırgan davranışların kaygı verici düzeylere ulaştığı bilinmektedir (¹Pekince, 2012). Özellikle lise öğrencilerinde saldırgan davranışlar sergilenme düzeyinin artması okuldaki eğitim çabalarını olumsuz yönde etkilemekte, saldırgan davranışlar gençler arasındaki istenmeyen davranışlar arasında da ön sıralarda yer almaktadır. Bu durum lise öğrencilerinde görülen saldırgan davranışlar sonucunda ortaya çıkan şiddetin önüne geçilebilmesi, geleceğin teminatı olan genç bireyleri saldırganlık ve onun olumsuzluklarından uzak tutmak için, saldırganlıkla ilgili araştırmalar yapılmasını ve ilişkili olan faktörlerin belirlenmesini zorunlu kılmaktadır (Bayram, 2012).

¹ Bu çalışma, Vedat Uluişik’in yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

Günümüzde gençler arasında sıklıkla görülen diğer bir psikolojik sorunun “stres” olduğu söylenebilir. Gençler arasında strese neden olan birçok unsur bulunmakla birlikte, yapılan araştırmalarda günümüz gençlerinin oldukça stresli bir kişilik yapısına sahip oldukları belirtilmektedir. Eryılmaz (2009) tarafından yapılan araştırmada, özellikle lise yıllarında gençlerin içinde buldukları gelişim dönemi nedeniyle bedensel, toplumsal, bilişsel ve psikolojik bir değişim içerisinde olduğu belirtilmiştir. Bu süreçte gençlerin algıladıkları stres düzeyinin arttığı belirtilmiş, bu nedenle gençlerin strese başa çıkabilecek stratejiler geliştirmeleri gerektiği vurgulanmıştır.

En temel tanımı ile “hareket” olarak tanımlanan spor, insanların hem bireysel hem de grup halinde yaptıkları sosyal bir olgu olup (Aytan, 2010), bireyin organik, fiziksel, zihinsel, motorsal ve sosyal açıdan gelişimini destekleyen bir yapıya sahiptir (Ölmez, 2010). Bunun yanında sporun insanların sağlıklı yaşamlarını sağlamak, insanların mutluluk ve moral düzeylerini yükseltmek, dinamik ve çağdaş bir toplum yaratmak, ahlaklı ve erdemli nesiller yetiştirmek gibi fonksiyonları bulunmaktadır (Küçük, 2012).

Spor etkinliklerine katılım ile insanların arkadaş çevreleri genişlemektedir. Bunun yanında, sosyalleşme açısından ele alındığı zaman spor etkinlikleri insanlara saygınlık kazanma, mücadele etmeyi öğrenme, düzen ve disiplin edinme, saldırganlık duygularını azaltma ve rakibe saygılı olma gibi davranış becerilerini kazandırmaktadır (Bulgu, 2013). İnsanların spora katılımları ile söz konusu sosyal özelliklerini geliştirmeleri, insanlarda sosyal sorumluluk duygularının gelişmesine katkı sağlamaktadır. Böylece insanların sosyalleşme süreçleri tamamlanmış olmaktadır (Şahan, 2008). Spora katılımın insanların psikolojik sağlıkları üzerine de birtakım faydaları bulunmaktadır. Bunların başında duygusal özelliklerin gelişmesi, psikolojik sağlamlığın korunması, kişisel uyum düzeyinin gelişmesi ve saldırgan davranışların azaltılması gibi unsurlar gelmektedir. Literatürde spora katılımın psikolojik yararları üzerine yapılan araştırma bulguları da bu görüşü desteklemektedir (Peluso & Andrade, 2005; Salar, Hekim & Tokgöz, 2012; Duman ve Kuru, 2010).

Literatürde yer alan araştırma bulguları değerlendirildiği zaman, gençlerde spora katılımın saldırgan davranışların ve algılanan stres düzeyinin azaltılmasına katkı sağlayacağı söylenebilir. Ancak böyle bir sonuca ulaşabilmek için ortaöğretim öğrencileri üzerinde spora katılımın stres ve saldırganlık üzerine etkilerinin değerlendirildiği araştırmalara gereksinim vardır. Özellikle ülkemizde konu ile ilgili yapılan araştırmalar incelendiği zaman, ortaöğretim öğrencilerinde spora katılımın stres ve saldırganlık üzerine etkilerini ele alan çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Bu nedenle yapılan bu araştırmada, spor yapan ve yapmayan ortaöğretim öğrencilerinin stres ve saldırganlık düzeylerinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Stres Kavramı

Stres kavramının kökeni Latince'deki “estrectia” sözcüğüne dayanmaktadır (Güçlü, 2001). İnsanların psikolojik, fizyolojik veya biyokimyasal açıdan bazı durumlara karşı geliştirdikleri davranışlar “stres” olarak tanımlanmaktadır. Stresin ortaya çıkması genellikle insan organizmasının dengesini bozan bir durumun meydana gelmesinden kaynaklanmaktadır. İnsan organizmasının dengesini bozarak stres oluşumunu tetikleyen unsurlar oldukça geniş bir yelpazede değerlendirilebilir. Söz gelimi, insanlar psikolojik (duygusal açıdan gerilimler yaşamak, ailevi sorunlar yaşamak, iç ve dış çatışmalar yaşamak gibi nedenler), fizyolojik (travma yaşamak, sıcak veya soğukta bulunmak gibi durumlar) veya sosyal içerikli (çevresel etkenler, kültürel açıdan değişiklikler) nedenlere bağlı olarak stres yaşayabilirler (Balcıoğlu, 2005).

Stres oluşumuna neden olan unsurlar farklılık gösterdiği için insanlarda görülen stres türü de strese neden olan unsurlara göre farklılık göstermektedir. İnsanlarda çeşitli travmalara veya aniden ortaya çıkan hastalıklara bağlı olarak oluşan kısa süreli stres algısı “akut stres” olarak tanımlanmaktadır (Gürel ve ark., 2010). Genellikle akut stres yaşayan bireylerde stres oluşumu bir ay gibi kısa bir sürede yatışabilmektedir (Özgen & Aydın, 1999). Eğer bireyin yaşadığı veya algıladığı stres belirli aralıklarla tekrar ediyor ise bu stres türüne “episodik stres” adı verilmektedir. Tanımdan da anlaşılacağı gibi bu stres türünde stres nöbetler halinde tekrarlamaktadır. Episodik stres yaşayan bireyler genellikle huzursuz, başkalarına düşmanca yaklaşan ve iş ortamında bazı psikolojik sorunlar yaşayan bir yapıya sahiptirler. İnsanlarda stres oluşumuna neden olan unsurların süreklilik arz etmesi (yoksulluk, mutsuz evlilikler, istenmeyen işlerde çalışmak vb.) “kronik stres” oluşumunu tetiklemektedir. Kronik stres akut ve episodik strese kıyasla daha uzun süren ve insanların yaşamının ayrılmaz parçası haline gelen bir olgudur (Sarıçam, 2012). Kronik stresin uzun sürüyor olması insan organizmasında kalıcı hasarlara, biyolojik yıpranmalara ve organizmanın hastalıklara karşı savunmasız hale gelmesine neden olmaktadır (Yavuz, 2005).

Strese neden olan unsurlar çeşitli sağlık sorunlarını ve psikolojik bozuklukları beraberinde getirirse de, bazı durumlarda stres oluşumunun faydaları da bulunmaktadır. Diğer bir ifade ile stres oluşumunun faydalı sonuçlar ortaya çıkarması da mümkündür. Örneğin, evlenmek, ünlü olmak veya terfi etmek için stres yaşamak insanlara olumlu sonuçlar kazandırmaktadır. Bu açıdan ele alındığı zaman stres zararlı bir olgu olmaktan çıkmakta, insanları başarı için güdüleyen bir olgu haline gelmektedir. Ayrıca olumlu stres sayesinde insanlarda korku, endişe, kaygı ve huzursuzluk hali de engellenmiş olmaktadır (İştar, 2012).

Saldırganlık Kavramı

Latince ‘ad’ (doğru) ve ‘gradi’ (adım) sözcüklerinden meydana gelmiştir. İngilizcede ‘agression’ olarak ifade edilen saldırganlık kavramı (Karayılmaz, 2006), anlamı olarak saldırganlık ‘Kötülük ya da yıpratma amacıyla bir kimseye karşı doğrudan doğruya silahlı ya da silahsız bir eylemde bulunma, bireyin kendi düşünce ve davranışlarını dıştaki direnmelere karşın, zorla karşısındakine benimsetme çabası’ şeklinde tanımlanmaktadır (Kaya, 2010). Literatürde saldırganlık kavramına ilişkin diğer tanımları şu şekilde sıralamak mümkündür;

Saldırganlık “insanın karşısındaki bireye karşı üstün gelmek, onu yönetmek, bir işi bozmak, boşa çıkarmak için düşmanca, incitici, hırpalayıcı, acı/ağrı verici davranış biçimi” olarak tanımlanmaktadır (Bayram, 2012).

Saldırganlık “bedensel ve ruhsal açıdan başkalarına zarar vermek amacıyla yapılan kızgınlık, öfke ve nefret dolu yıkıcı davranışlar” bütünüdür (Abay & Tuğlu, 2000).

Saldırganlık “bir canlının diğer bir varlığa zarar vermesi şeklinde tanımlanabilir. Saldırgan davranış biçimleri eşyayı fırlatıp atmaktan bir insanı yaralamak, kendi bedenine zarar vermek, bir kişiyi tehdit etmek, birini toplum önünde küçük düşürmek, bir başkasına küfür etmeye ya da onu yok saymaya kadar uzanan geniş bir alanda ele alınabilir (Çolakoğlu ve Solak, 2014).

İnsanlarda saldırganlığa neden olan birçok bireysel, örgütsel ve çevresel unsur bulunmakla beraber, saldırgan davranışların temelinde nörolojik unsurların da yattığı belirtilmektedir (Yılmaz, 2013). Genel olarak saldırganlığa neden olan unsurlar aşağıda sıralanmıştır;

- Saldırgan davranışlar küçük yaşlarda sergileniyor ise bunun temelinde yatan en önemli unsur ailedir. Özellikle anne-baba tutumu ve ebeveynlerin çocuklarına yönelik

yaklaşımları bazen çocuklarda saldırgan davranışlara neden olabilmektedir (Erşan ve ark., 2009).

- İnsanların televizyon ve internet gibi kitle iletişim araçlarında ve sosyal medyada şiddet içerikli görüntülere maruz kalmaları saldırgan davranışların ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Bayram, 2012).
- Alkol gibi insan sağlığına ve beyin yapısına zarar veren maddelerin kullanımını zamanla bireyde saldırgan davranışlar sergileme eğilimini arttırmaktadır (Bayram, 2012).
- Toplumsal yaşam içerisinde insanların çeşitli nedenlerle engellenmeleri farklı saldırganlık davranışlarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Derwent, 2007).
- Çocukluk ve gençlik yıllarında aile ve akran ilişkilerindeki sorunlar nedeniyle ortaya çıkan zorbalık (Totan & Yöndem, 2007) zamanla saldırganlık davranışına dönüşebilmektedir (Karataş & Öztürk, 2009).
- İnsanlar arasında iletişim konusunda yetersiz olan ve empatik beceri düzeyi düşük olan insanlar zamanla saldırgan davranışlar sergilemektedirler (Solak, 2011).
- Hormonal yapı saldırgan davranışlar sergilenmesine neden olabilmektedir. Söz gelimi erkeklerde testosteron hormonu saldırgan davranışları tetiklerken, kadınlarda östrojen hormonu saldırgan davranışlara neden olan testosteronu nötralize etmektedir (Derwent, 2007).
- Kişinin kendisini baskı altında hissetmesi saldırgan davranışlar sergileme eğilimini arttırmaktadır (Kabak, 2009).
- Algılanan sosyal destek düzeyi saldırgan davranış oluşumunu tetikleyebilmektedir. Özellikle yurt dışında yaşamış ve algıladıkları sosyal destek düzeyi düşük olan çocuklarda ve gençlerde saldırgan davranışlar sergileme eğilimi yüksektir (Kesen ve ark., 2007).

Uygulanma biçimine göre saldırgan davranışlar bazı sınıflara ayrılmaktadır. Kişi karşısındaki bireye zarar verme niyetinde olmadan saldırgan davranışlar sergiliyorsa buna “amaç yönelimli saldırganlık” denilmektedir. Özellikle sportif müsabakalarda rakibin sayısını önlemek için yapılan fauller amaç yönelimli saldırganlığa örnek gösterilebilir (Derwent, 2007). Eğer saldırgan davranış sergilemekle karşıdaki kişiye acı çektirmek amaçlanıyorsa bu saldırganlık türüne “düşmanca saldırganlık” adı verilmektedir (Sayar & Bağlan, 2010). Bir kişinin örnek aldığı kişilerde gözledikleri saldırgan davranışları kendi hayatında uygulamaya başlaması “sosyal rol olarak saldırganlık” şeklinde tanımlanmaktadır. Bazen popüler veya ünlü bir kişi olmak için de birey sosyal rol olarak saldırgan davranışlar sergileyebilmektedir (Derwent, 2007). İnsanların genellikle beklenti veya hayalleri gerçekleşmediği zaman ortaya koydukları, hatta kendilerine zarar verdikleri davranışlar “yıkıcı saldırganlık”, kişiyi üzen veya öfkelenildiği zaman aniden ortaya çıkan saldırganlığa “tepkisel saldırganlık”, insanların karşılarında bulunan kişilerin düşmanlık veya öfkelerini kazanmadan sergiledikleri saldırgan davranışlara ise “edilgen saldırganlık” adı verilmektedir (Bostan & Kılıçgil, 2008).

MATERYAL ve METOT

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Burdur il merkezindeki ortaöğretim kurumlarında öğrenim görmekte olan ortaöğretim öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemi ise Burdur il merkezinde bulunan Burdur Spor Lisesi, Burdur USO Anadolu Lisesi, Burdur Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Burdur Mehmet UZAL Sosyal Bilimler Lisesi'nin 1, 2, 3 ve 4. sınıflarında öğrenim görmekte olan öğrencilerden tesadüfi örneklem yöntemiyle seçilmiş 365 öğrenci oluşturmıştır.

Verilerin Toplanması

Araştırmada veri toplama yöntemi olarak literatürde geçerlilik ve güvenilirliği daha önceki çalışmalarda test edilmiş olan anket ve ölçekler kullanılmıştır. Kişisel bilgi formu ve ölçekler izin alınan okullarda bizzat uygulanmıştır. Toplam 450 adet anket formu dağıtılmış, bunların içerisinde 85 tanesi eksik ya da hatalı bulunarak araştırma sonuçlarına dahil edilmemiştir. Kullanılan veri toplama aracı 3 bölümden oluşmaktadır. Bunlar;

- Kişisel Bilgi Formu
- Stres Ölçeği
- Saldırganlık Ölçeği

Kişisel Bilgi Formu: Araştırmada kişisel bilgi formu olarak 14 sorudan oluşan anket kullanılmıştır. Kullanılan ankette öğrencilerin demografik özelliklerine ilişkin bilgilerin tespit edilmesini amaçlayan 14 soru bulunmaktadır.

Stres Ölçeği: Araştırmaya katılan ortaöğretim öğrencilerinin stres düzeylerinin belirlenmesinde, Odabaşı (2006) tarafından geliştirilen “Çalışma yaşamında stres” adlı çalışmada kullandığı stres düzeyini belirlemeye yönelik 10 ifadeden oluşan stres ölçeği ile toplanmıştır. Bu ifadeler 5’li likert ölçeğine göre hazırlanmış ve “hiçbir zaman=1, nadiren=2, ara sıra=3, sık=4, çok sık=5” şeklinde puanlanmaktadır (Özdevecioğlu ve Yalçın, 2010). Katılımcıların almış oldukları puanların artmasına paralel olarak stres düzeyleri de artmaktadır. Buna karşılık düşük ölçek puanı stres düzeyinin de düşük olduğunu göstermektedir.

Saldırganlık Ölçeği: Araştırmaya katılan ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin belirlenmesinde, Buss ve Perry’nin (1992) tarafından geliştirilen ‘‘Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği’’ kullanılmıştır. Ölçeğin Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışması Madran (2013) tarafından yapılmıştır. Ölçekte toplam 4 alt faktör bulunup, bu alt faktörlere ilişkin başlıklar ve soru numaraları şu şekildedir;

Fiziksel saldırganlık: 13., 8., 2.,11.,25.,16.,29., 22. ve 5. maddeler

Düşmanlık: 20., 24.,3., 26.,10.,15., 7. ve 17. maddeler

Öfke: 19., 28.,1.,18., 9., 23. ve 12. maddeler

Sözel saldırganlık: 27., 6., 21.,14. ve 4. maddeler (Madran, 2013).

İstatistiksel Analiz

Elde edilen verilerin analizinde SPSS 22.0 for Windows paket programı kullanılmıştır. Araştırmada normal dağılıma uymayan parametreler için Non-parametrik testler kullanılmıştır. Buna göre; karşılaştırma analizlerinde Mann-Whitney U testi ile Kruskal Wallis testi kullanılmıştır. Ayrıca ölçeklere ilişkin ortalamalar için tanımlayıcı istatistik, demografik değişkenlerin dağılımı için de frekans analizi kullanılmıştır.

BULGULAR

Aşağıda yer alan Tablo 1, 2, 3, 4 ve 5’de araştırmaya katılan ortaöğretim öğrencilerine ait tanımlayıcı bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Frekans ve Yüzelik Dağılımları

Cinsiyet	f	%
Bayan	153	41,9
Erkek	212	58,1
Toplam	365	100,0

Katılımcıların %41,9’u bayan, %58,1’i ise erkeklerden oluşmaktadır.

Tablo 2. Katılımcıların Yaş Gruplarına Göre Frekans ve Yüzelik Dağılımları

Yaş grupları	f	%
14 yaş	72	19,7
15 yaş	73	20,0
16 yaş	54	14,8
17 yaş	89	24,4
18 yaş	77	21,1
Toplam	365	100,0

Araştırmaya katılanların %19,7’si 14 yaş, %20’si 15 yaş, %14,8’i 16 yaş, %24,4’ü 17 yaş ve %21,1’i 18 yaş grubundadır.

Tablo 3. Katılımcıların Sınıf Düzeylerine Göre Frekans ve Yüzelik Dağılımları

Sınıf düzeyleri	f	%
9.sınıf	125	34,2
10.sınıf	59	16,2
11.sınıf	68	18,6
12.sınıf	113	31,0
Toplam	365	100,0

Katılımcıların %34,2’si 9.sınıf, %16,2’si 10.sınıf, %18,6’sı 11.sınıf ve %31’i 12.sınıfta eğitim görmektedir.

Tablo 4. Katılımcıların Spor Yapma Şekillerine Göre Frekans ve Yüzelik Dağılımları

Spor yapma şekli	f	%
Yapmıyor	143	39,2
Okul takımında	38	10,4
Kulüpte	22	6,0
Okul takımı/ kulüp	48	13,2
Serbest zaman amaçlı	114	31,2
Toplam	365	100,0

Katılımcıların %39,2’si spor yapmamaktadır. Buna karşın %10,4’ü okul takımında, %6,’sı kulüpte, %13,2’si okul takımı/kulüpte ve %31,2’si serbest zaman amaçlı spor yapmaktadır.

Tablo 5. Katılımcıların Yaptıkları Spor Türüne Göre Frekans ve Yüzdeler Dağılımları

Spor türü	f	%
Takım	129	70,5
Ferdi	54	29,5
Toplam	183	100,0

Katılımcıların %70,5'i takım, %29,5'i ise ferdi olarak spor yapmaktadır.

Aşağıda sunulan Tablo 6, 7 ve 8'de araştırmaya katılan ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık ölçeğinden elde ettikleri puan ortalamaları, sporla ilgilenme durumlarına ve ilgilendikleri spor dalına göre saldırganlık düzeylerine ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 6. Katılımcıların Saldırganlık Ölçeğinden Elde Ettikleri Puanlara İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

Faktörler	N	En düşük	En yüksek	X	Ss
Fiziksel	365	1	5	2,49	,860
Sözel	365	1	5	2,65	,847
Düşmanlık	365	1	5	2,64	,830
Öfke	365	1	5	2,67	,830

Tablo incelendiğinde katılımcıların fiziksel saldırganlık puanlarının orta düzeyinde altında olduğu, sözel, düşmanlık ve öfke puanlarının ise orta düzeyde olduğu görülmektedir.

Tablo 7. Katılımcıların Spor Yapma Şekillerine Göre Saldırganlık Ölçeğinin Alt Boyutlarından Elde Ettikleri Puanların Karşılaştırılması

Faktörler	Spor yapma şekli	N	X	Ss	X ²	P
Fiziksel	Yapmıyor	143	2,34	,866	17,269	,002*
	Okul takımında	38	2,71	,819		
	Kulüpte	22	2,99	,657		
	Okul takımı/ kulüp	48	2,52	,798		
	Serbest zaman amaçlı	114	2,49	,884		
Sözel	Yapmıyor	143	2,65	,869	6,138	,189
	Okul takımında	38	2,67	,763		
	Kulüpte	22	2,93	,683		
	Okul takımı/ kulüp	48	2,73	,816		
	Serbest zaman amaçlı	114	2,56	,885		
Düşmanlık	Yapmıyor	143	2,55	,819	5,851	,211
	Okul takımında	38	2,63	,848		
	Kulüpte	22	2,95	,702		
	Okul takımı/ kulüp	48	2,61	,816		
	Serbest zaman amaçlı	114	2,69	,861		
Öfke	Yapmıyor	143	2,63	,838	6,806	,147
	Okul takımında	38	2,78	,869		
	Kulüpte	22	3,03	,701		
	Okul takımı/ kulüp	48	2,66	,875		
	Serbest zaman amaçlı	114	2,63	,803		

*p<0,05 düzeyinde anlamlı fark

Tablo incelendiğinde katılımcıların spor yapma şekillerine göre fiziksel saldırganlık puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu (p<0,05), sözel, düşmanlık ve öfke puanlarında ise istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmadığı görülmektedir (p>0,05).

Fiziksel saldırganlık puanlarındaki farklılık, kulüpte spor yapan katılımcıların fiziksel saldırganlık puanlarının diğer tüm katılımcılardan yüksek olmasından kaynaklanmaktadır.

Tablo 8. Katılımcıların Yaptıkları Spor Türüne Göre Saldırganlık Ölçeğinin Alt Boyutlarından Elde Ettikleri Puanların Karşılaştırılması

Faktörler	Spor türü	N	X	Ss	Z	P
Fiziksel	Takım	129	2,55	,865	-,545	,586
	Ferdi	54	2,58	,760		
Sözel	Takım	129	2,60	,856	-1,549	,121
	Ferdi	54	2,76	,654		
Düşmanlık	Takım	129	2,60	,826	-1,437	,151
	Ferdi	54	2,76	,795		
Öfke	Takım	129	2,59	,812	-2,049	,040*
	Ferdi	54	2,81	,735		

*p<0,05 düzeyinde anlamlı fark

Katılımcıların fiziksel, sözel ve düşmanlık puanları yaptıkları spor türüne göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermezken (p>,05), öfke puanlarında yapılan spor türüne göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık vardır (p<0,05). Ferdi sporlarla uğraşan katılımcıların öfke puanları daha yüksektir.

Aşağıda sunulan Tablo 9, 10 ve 11’de araştırmaya katılan ortaöğretim öğrencilerinin stres ölçeğinden elde ettikleri puan ortalamaları, sporla ilgilenme durumlarına ve ilgilendikleri spor dalına göre stres düzeylerine ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 9. Katılımcıların Stres Ölçeğinden Elde Ettikleri Puanlara İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

N	En düşük	En yüksek	X	Ss
365	1	4	2,80	,632

Tablo incelendiğinde katılımcıların orta düzeyde stres seviyesine sahip oldukları görülmektedir.

Tablo 10. Katılımcıların Spor Yapma Şekillerine Göre Stres Ölçeğinden Elde Ettikleri Puanların Karşılaştırılması

Spor yapma şekli	N	X	Ss	X ²	P
Yapmıyor	143	2,86	,658	4,476	,345
Okul takımında	38	2,69	,632		
Kulüpte	22	2,97	,500		
Okul takımı/ kulüp	48	2,78	,570		
Serbest zaman amaçlı	114	2,76	,642		

Tablo incelendiğinde katılımcıların spor yapma şekillerine göre stres düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmadığı görülmektedir (p>0,05).

Tablo 11. Katılımcıların Yaptıkları Spor Türüne Göre Stres Ölçeğinden Elde Ettikleri Puanların Karşılaştırılması

Spor türü	N	X	Ss	Z	P
Takım	129	2,69	,599	-3,099	,002*
Ferdi	54	2,98	,582		

*p<0,05 düzeyinde anlamlı fark

Katılımcıların takım ve ya ferdi spor yapma durumlarına göre stres düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Ferdi spor yapan katılımcıların stres düzeyleri takım sporu yapan katılımcılardan daha yüksektir.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Araştırmaya katılan ortaöğretim öğrencilerinin fiziksel saldırganlık puanlarının orta düzeyinde altında olduğu, sözel, düşmanlık ve öfke puanlarının ise orta düzeyde olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin spor yapma biçimlerine göre saldırganlık düzeyleri incelendiği zaman, katılımcıların spor yapma şekillerine göre fiziksel saldırganlık puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu, buna karşılık sözel, düşmanlık ve öfke puanlarında ise istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmadığı tespit edilmiştir. Fiziksel saldırganlık puanlarındaki farklılığın, kulüpte spor yapan katılımcıların fiziksel saldırganlık puanlarının diğer tüm katılımcılardan yüksek olmasından kaynaklandığı tespit edilmiştir. İlgilenilen spor türüne göre katılımcıların saldırganlık düzeyleri incelendiği zaman, ferdi sporlarla uğraşan katılımcıların öfke puanlarının takım sporları ile ilgilenen öğrencilerden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Herhangi bir spor kulübünde sporcu olan öğrencilerin spora diğer biçimlerde katılan öğrencilerden daha fazla saldırgan olmalarının temelinde yaptıkları sporun doğasının yattığı düşünülebilir. Çünkü spora diğer biçimlerde katılan öğrenciler ile kıyaslandığı zaman kulüp sporcularının genellikle maçları kazanma, müsabakalara ferdi olarak katılıyorsa iyi derece elde etmek için çabaladıkları bilinmektedir. Bu durum kulüp sporcularının daha fazla atılgan, saldırgan ve başarı için hırslı olmalarını da beraberinde getirmektedir. Literatürde yer alan çeşitli araştırma sonuçlarının da bu düşüncüyü desteklediği görülmektedir (Solak, 2011). Buna karşılık ortaöğretim öğrencilerinde spora katılım biçimlerinin saldırgan davranışlar üzerinde etkili olmadığını tespit eden araştırma sonuçları da bulunmaktadır (Kırımoğlu ve ark., 2008; Salar, Hekim & Tokgöz, 2012). Bu nedenle ortaöğretim öğrencilerinde spora katılım biçiminin saldırgan davranışları hangi ölçüde etkilediğine dair yeni araştırmalar yapılmasına gereksinim vardır.

Araştırma bulguları ile paralellik gösteren benzer bir çalışmada düzenli olarak spor yapan ortaöğretim öğrencilerinin fiziksel saldırganlık düzeylerinin düzenli spor yapma alışkanlığı bulunmayan akranlarından daha yüksek olduğu belirlenmiştir (Atay, 2013). Yine ortaöğretim öğrencileri üzerinde yapılan araştırmada spor yapma alışkanlığı bulunan öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin spor yapmayan öğrencilerden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Yılmaz, 2013). Araştırma bulguları ile paralellik gösteren diğer bir araştırmada, ferdi spor dalları ile ilgilenen sporcuların yıkıcı saldırganlık, edilgen saldırganlık ve genel saldırganlık düzeylerinin takım sporu yapan bireylerden anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Güner, 2006).

Ferdi spor dalları ile ilgilenen öğrencilerin öfke düzeylerinin takım sporu yapan öğrencilerden daha yüksek olmasının temelinde spor dallarının karakteristik özelliklerinin etkili olduğu düşünülebilir. Takım sporlarında bir oyuncu tarafından yapılan basit hatalar diğer oyuncular tarafından telafi edilebilirken, ferdi spor yapan sporcularda sporcu müsabakada başarılı olabilmek için sadece kendisi ile mücadele etmektedir. Bundan dolayı ferdi spor dalları ile ilgilenen sporcuların saldırganlık düzeylerinin takım sporları ile ilgilenen sporculardan daha yüksek olmasının beklenen bir sonuç olduğu söylenebilir. Literatürde yer alan bazı araştırma bulgularının da bu düşüncüyü desteklediği görülmektedir (Tutkun ve ark., 2010).

Araştırmaya katılan öğrencilerin stres seviyelerinin orta düzey olduğu belirlenmiş, öğrencilerin spor yapma şekillerine göre stres düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmadığı tespit edilmiştir. İlgilenilen spor türüne göre stres düzeyleri değerlendirildiği zaman, ferdi spor yapan katılımcıların stres düzeylerinin takım sporu yapan katılımcılardan daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Ortaöğretim öğrencilerinin stres düzeylerinin ilgilendikleri spor dalına ve spora katılım biçimlerine göre farklılaşmamasının temelinde spor katılımın psikolojik rahatlama katkı sağlamasının yattığı düşünülebilir. Literatürde yer alan çeşitli araştırmalarda da spora katılımın genel olarak psikolojik sağlığı olumlu yönde etkilediği ve stres oluşumunu en aza indirdiği tespit edilmiştir. Spora katılımın takım veya ferdi spor olmasının da psikolojik yapıyı benzer şekilde etkilediği belirtilmiştir (Salar ve diğerleri, 2012; Peluso ve Andrade, 2005). Ancak yapılan bu araştırmada takım sporları ile kıyaslandığı zaman ferdi spor dalları ile ilgilenen öğrencilerin stres düzeylerinin yüksek olmasının temelinde, ferdi spor dallarında başarının tamamen sporcuların bireysel becerilerine bağlı olmasının, bu durumun da ferdi spor dalları ile ilgilenen sporcularda stres oluşumunu daha fazla tetikleemesinin yattığı düşünülebilir.

Sonuç olarak, ortaöğretim öğrencilerinde spora katılım biçiminin, takım veya ferdi spor dalları ile ilgilenme durumunun saldırganlık düzeyini etkileyen bir unsur olduğu belirlenmiştir. Kulüp sporcularının fiziksel saldırganlık düzeylerinin diğer öğrencilerden daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmış, bu sonucun ortaya çıkmasında kulüp sporcularının performans gelişimine ve müsabaka kazanmaya yönelik olarak spor yapmalarının etkili olduğu düşünülmüştür. Ferdi spor dallarındaki sporcuların öfke puanlarının takım sporu yapan öğrencilerden daha yüksek olduğu belirlenmiş, bu sonucun ortaya çıkmasında ferdi spor dallarında müsabakalarda yapılan hataların telafisinin zor olmasının, başarı için gerekli olan her türlü sorumluluğun sporcunun kendisine ait olmasının yattığı, bu unsurların da beraberinde stres oluşumunu arttırmasının etkili olduğu düşünülmüştür. Öğrencilerin spora katılım biçimlerine göre stres düzeylerinin benzerlik göstermesinin temelinde ise spora katılımın her durumda stres oluşumunu azaltan, psikolojik yapıyı sağlamlaştıran bir olgu olmasının yattığı düşünülmüştür.

KAYNAKLAR

- Atay, E. (2013). Impact of sports and social activities participation on aggression level. *International Journal of Academic Research*, 5(5B), 169-173.
- Aytan, G. C. (2010). *Ortaöğretim öğrencilerinin sosyalleşmelerinde sporun etkileri*. Yayınlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Bayram, Y. (2012). *Spor yapan ve yapmayan 14-18 yaş grubu öğrencilerin saldırganlık tutumlarının incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kütahya.
- Balcıoğlu, İ. (2005). Stres kavramı ve tarihsel gelişimi. *İ. Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri Sempozyum Dizisi*, 47, 09-12.
- Bostan, G., & Kılıçgil, E. (2008). Beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencisi olan ve olmayan ankara üniversitesi öğrencilerinin saldırganlık boyutları. *SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 6(3) 133-140.
- Bulgu, N. (2013). Spora katılımında toplumsal fayda: Kazakistan Ahmet Yesevi Üniversitesi öğrencileri örneği. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 18, 25-45.

- Çolakoğlu, F. F., & Solak, N. (2014). Ortaöğretim öğrencilerinin cinsiyet ve okul türüne göre saldırganlık düzeyleri ile empatik eğilim düzeylerinin incelenmesi (Çorum ili örneği). *International Journal of Social Science*, 26, 57-66.
- Dervent, F. (2007). *Lise öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri ve sportif aktivitelere katılımı ilişkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Duman, S., & Kuru, E. (2010). Spor yapan ve spor yapmayan türk öğrencilerin kişisel uyum düzeylerinin belirlenmesi ve karşılaştırılması. *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 4(1), 18-26.
- Erşan, E. E., Doğan, O., & Doğan, S. (2009). Beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin sosyodemografik açıdan değerlendirilmesi. *Cumhuriyet Tıp Dergisi*, 31, 231-238.
- Güçlü, N. (2001). Stres yönetimi. *G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(1), 91-109.
- Güner, B. Ç. (2006). *Takım sporları ve bireysel sporlar yapan sporcuların saldırganlık düzeylerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Samsun.
- Gürel, E.İ., Pehlivanoğlu, B., & Bayrak, S. (2010). Akut stres ile kan akışkanlığı arasındaki ilişki: cinsiyet ve menstrüel döngü evrelerinin etkisi. *Türkiye Klinikleri Cardiovascular Sciences*, 22(3), 311-317.
- İştar, E. (2012). Stres ve verimlilik ilişkisi. *Akademik Bakış Dergisi*, 33, 1-21.
- Kabak, F. (2009). *Ergenlerde spora katılımın saldırgan davranışlar üzerine etkilerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Çukurova Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Adana.
- Karataş, H., & Öztürk, C. (2009). Sosyal bilişsel teori ile zorbalığa yaklaşım. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi*, 2(2), 61-74.
- Karayılmaz, A. (2006). *Amatör küme futbolcularını saldırganlığa iten psiko-sosyal nedenler (Zonguldak süper amatör ligi örneği)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Kaya, E. Ö. (2010). *18-25 yaş arası işitme engelli sporcuların stres ve saldırganlık düzeylerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Kesen, N. F., Deniz, M. E., & Durmuşoğlu, N. (2007). Ergenlerde saldırganlık ve öfke düzeyleri arasındaki ilişki: yetiştirme yurtları üzerinde bir araştırma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17, 353-364.
- Kırımoğlu, H., Parlak, N., Dereceli, Ç., & Kepoğlu, A. (2008). Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Spora Katılım Düzeylerine Göre İncelemesi. *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 2(2), 147-154.
- Küçük, S. (2012). *Ortaöğretim öğrencilerinin kişilik özellikleri ile spora katılımları arasındaki ilişkilerin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Madran, A. D. (2013). Buss-Perry saldırganlık ölçeği'nin Türkçe formunun geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 24(2), 1-6.
- Odabaşı, Z. (2006). *Çalışma yaşamında stres*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ölmez, E. (2010). *Görme engelli bireylerin sosyalleşme sürecine sporun etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Özdevecioğlu, M., & Yalçın, Y. (2010). Spor tatmininin sporcuların stres ve saldırganlık düzeyleri üzerindeki etkisi. *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 4(1), 63-76.

- Özgen, F., & Aydın, H. (1999). Travma sonrası stres bozukluğu. *Klinik Psikiyatri*, 1, 34-41.
- Pekince, H. (2012). *Ergenlerin saldırganlık düzeyleri ile sosyal aktivitelere katılımları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Peluso, M. A. M., & Andrade, L. H. S. G. D. (2005). Physical activity and mental health: The association between exercise and mood. *Clinics*, 60(1), 61-70.
- Salar, B., Hekim, M., & Tokgöz, M. (2012). 15-18 yaş grubu takım ve ferdi spor yapan bireylerin duygusal durumlarının karşılaştırılması. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(6), 123-135.
- Sarıçam, H. (2012). *İş sağlığı ve güvenliği kapsamında hemşirelerin karşılaştığı risk ve tehlikelerin iş stresi düzeyleri üzerine etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Sayar, K., & Bağlan, F. (2010). *Koruyucu psikoloji: Çocuk eğitiminde duygusal rehberlik*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Solak, N. (2011). *Spor yapan ve yapmayan ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri ile empatik eğilim düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi - Çorum ili örneği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Soysal, A. (2009). İş yaşamında stres. *Çimento İşveren Dergisi*, Mayıs Sayısı, 17-39.
- Şahan, H. (2008). Üniversite öğrencilerinin sosyalleşme sürecinde spor aktivitelerinin rolü. *KMU İİBF Dergisi*, 10(15), 260-278.
- Totan, T., & Yöndem, Z. D. (2007). Ergenlerde zorbalığın anne, baba ve akran ilişkileri açısından incelenmesi. *Ege Eğitim Dergisi*, 8(2), 53-68.
- Tutkun, E., Güner, B. Ç., Ağaoğlu, S. A., & Soslu, R. (2010). Takım sporları ve bireysel sporlar yapan sporcuların saldırganlık düzeylerinin değerlendirilmesi. *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 23-29.
- Yavuz, R. (2005). Stres ve kişilik. *İ. Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri Sempozyum Dizisi*, 47, 39-43.
- Yılmaz, S. (2013). *Spor yapan ve yapmayan ortaöğretim öğrencilerinin empatik eğilimleri ile saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi (İstanbul ili bayrampaşa ilçesi örneği)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

EXTENDED ABSTRACT

Today there is an increase in aggressive behavior of the secondary school students. In this case, it found during secondary school to gain young people's society, minimizing the psychological problems, some measures must be taken to improve the existing psychological characteristics.

Violence, superior against individuals come across the people to manage it, to ruin a business, to frustrate hostile, hurtful, toll, pain / behavior is painful (Bayram, 2012). Stress; people and the environment as a result of the interaction of emotions in the face of danger was motivated by the move, often finding deals is a psychological phenomenon that occurs with requests such restrictions. Besides stress, affecting the entire organism and usually a case of uncontrollable normally (Soysal, 2009).

Sports do not only on physical appearance, it is also important for the protection of resilience (Yazarer et al, 2004). Because people's participation in sports not only physical and social aspects, but also to contribute to the development of psychological (Salar et al, 2012). Sports

to eliminate negative energy accumulated in the human body. Done some research, sport participation of stress, anger, aggression, was determined to be an effective way of preventing such violent behavior (Peluso & Andrade, 2005).

The aim of this study is to examine aggression and stress levels of high school students in terms of some variables. In the study, it was used survey method that especially in education and social sciences frequently used. The secondary school students participated in this study in Burdur city. The sample of the research selected to Sport High School, Burdur USO High School, Burdur Vocational and Technical High School, Burdur Mehmet UZAL Social Sciences High School 1, 2, 3 and 4th grade in Burdur city center. and selected by the random Total 365 high school students participated in this study.

To determine the stress levels of students was used "the working life stress" scale developed by Odabaş (2006). These statements are prepared according to a Likert scale 5s and "never = 1, rarely = 2, sometimes = 3, often = 4, frequently = 5" is scored as (Özdevecioglu & Yalcin, 2010). In parallel to increasing stress levels of the participants have received their score increases. In contrast, lower scores indicate that the lower the level of stress. In determining the level of aggression of secondary school students participating in the study, Buss & Perry (1992) developed by " Buss-Perry Aggression Scale 'is used. Turkish validity and reliability study of the scale by Madre (2013). There are four sub-factor scale. This sub factors, physical aggression, hostility, the anger and verbal aggression (Madran, 2013). In the analysis of the obtained data were used SPSS 22.0 for Windows software. Non-parametric tests were used for the parameters do not meet the normal distribution study. Accordingly, gender, type of sports (team / individual), depending on the state of sports equipment in schools is the comparison of stress and aggression level, Mann-Whitney U test was used, and the Kruskal-Wallis test was used for comparison of other parameters. Furthermore, the average for the descriptive statistics on the scale, the frequency analysis is used for distribution of demographic variables.

As a result, secondary school students in sports participation form, learning common type of school, parents' educational level, gender, age, students of the team or the family's economic income with individual sport participation was found to be a factor that affects the aggression and stress levels. In contrast, the number of siblings and aggression and stress levels of students learning seen sporting school in case it is determined that there is no significant effect on it. The resulting research findings are supported by the results of various studies in the literature. However, the findings of secondary school students has not proved sufficient to explain the stress and aggression level in this research. Because the students since childhood socio-cultural environment in which they live, attitudes towards families raising children, they have next to it students with stress and aggression that may affect other cognitive abilities are taken into account. Therefore, secondary school students in although some demographic variables were determined to be useful for stress and aggression explanation, although secondary school students to the aggression and extensive research to better understand the causes that affect the stress levels are needed.